

Pravilo poslovne prosudbe

Dodlek, Stjepan

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:568735>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Katedra za trgovačko pravo i pravo društava

Stjepan Dodlek

PRAVILO POSLOVNE PROSUDBE

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Siniša Petrović

Zagreb, srpanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Stjepan Dodlek pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada: „Pravilo poslovne prosudbe“ te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Stjepan Dodlek, v. r.

POPIS KRATICA

1. ZTD – Zakon o trgovačkim društvima
2. ZOKI – Zakon o kreditnim institucijama
3. ZOO – Zakon o obveznim odnosima
4. ZO – Zakon o osiguranju
5. ZZTP – Zakon o zaštiti tajnosti podataka
6. KZ – Kazneni zakon
7. MBCA – Model Business Corporation Act
8. NDA – Non-Disclosure Agreements
9. AktG – Aktiengesetz, njemački Zakon o dioničkim društvima

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PRAVILO POSLOVNE PROSUDBE.....	2
2.1. Povijest, pozadina i uloga	4
2.2. Podijeljena shvaćanja.....	7
2.2.1. Pravni standard odgovornosti.....	8
2.2.2. Doktrina uzdržavanja.....	9
3. PRETPOSTAVKE PRAVILA POSLOVNE PROSUDBE.....	12
3.1. Poduzetnička odluka	13
3.2. Djelovanje za dobrobit društva.....	14
3.3. Prevelik rizik	15
3.4. Primjerene informacije.....	16
3.5. Sukob interesa.....	17
3.6. Dobra vjera	18
4. POSLOVNA TAJNA DRUŠTVA	19
5. ODGOVORNOST ČLANOVA UPRAVE I NADZORNOG ODBORA.....	22
6. ZAKLJUČAK	25
7. LITERATURA.....	26

1. UVOD

U svijetu koji se neprestano mijenja, gdje su trgovačka društva stalno izložena nepredvidivim rizicima, dobra i brza prilagodba u poslovanju kardinalan je uvjet opstojnosti i profitabilnosti društava. Kako bi se postigla sigurnost prilikom donošenja odluka koje utječu na poslovanje društva, potrebno je osigurati određenu zaštitu da, iako poneka odluka rezultira nepovoljnim posljedicama, to ne mora nužno značiti da je takva odluka plod nesavjesnog korporativnog upravljanja, kaznenog djela ili prekršaja te da su članovi organa koji je donio odluku odgovorni. Tu se javlja pravilo poslovne prosudbe kao zaštita od odgovornosti za članove uprave i članove nadzornog odbora koja omogućava efikasnije obnašanje dužnosti.

„Neki ljudi imaju sreće zato što nikad nisu čuli za pravilo poslovne prosudbe. S druge strane, manje su sretni oni koji su shvatili da je opći smisao pravila poslovne prosudbe taj da sudovi ne drže članove uprave odgovornima za loše poslovne prosudbe i koji nakon toga više nisu razmišljali o pravilu.”¹

Usprkos navedenoj kritici, pravilo poslovne prosudbe neophodno je prilikom svakog donošenja poduzetničke odluke, stoga možemo reći da je od neupitnog značaja za poslovanje.

Cilj ovog rada je upoznati čitatelja s pravilom poslovne prosudbe u anglosaksonskom i kontinentalnom pravnom sustavu (u sklopu toga i zakonskog uređenja pravila u Republici Hrvatskoj), razvojem i implementacijom pravila, obrazložiti pretpostavke i njihov odnos prema pravilu te naposljetku dati uvid u njegovu primjenu.

¹ Manning, B., *The Business Judgement Rule in Overview*, Ohio State Law Journal, vol. 45., br. 416., 1984., str. 615.

Navedenim citatom je profesor Manning, bivši dekan Pravnog fakulteta Sveučilišta u Stanfordu i jedan od vodećih stručnjaka u području prava društava, otvorio simpozij na temu: *Aktualna pitanja u korporativnom upravljanju: Pregled pravila poslovne prosudbe*, Ohio 1984.

2. PRAVILO POSLOVNE PROSUDBE

Pravilo poslovne prosudbe (eng. *The Business Judgment Rule*) navodi da član uprave ne postupa protivno obvezi o načinu vođenja poslova društva ako pri donošenju poduzetničke odluke smije na temelju primjerenih informacija razumno pretpostaviti da djeluje za dobrobit društva.² Izrazito je bitno zbog svoje egzoneracijske prirode koja omogućava članovima uprave slobodno djelovanje u smjeru poduzetničke svrhovitosti. Osnova ovog pravila je zdravorazumska predodžba da su članovi uprave samo ljudska bića čije donošenje odluka uključuje preuzimanje rizika i koji stoga mogu pogriješiti. Sukladno tome, mogli bismo reći da članovi uprave moraju imati svojevršno opravdanje za svoje „poštene“ pogreške.³

Pravilo poslovne prosudbe daje najširu moguću slobodu članovima uprave da, koristeći se svojim stručnim znanjima, vode društvo i donose rizične odluke. Usto može biti i snažan instrument za širenje slobode u djelovanju i odgovornosti te za poticanje poduzetničkog preuzimanja rizika.⁴

Ovakvim pravnim određenjem ostavlja se i veća mogućnost članovima uprave i članovima nadzornog odbora da se pozivaju na razumnu prosudbu temeljem svih okolnosti i dostupnih informacija koje su mogli steći u određenoj situaciji. U slučaju da bi u vođenju poslova društva donijeli pogrešnu odluku, ključno je da su mogli razumno pretpostaviti da djeluju za dobrobit društva.⁵

Utvrđenje primjene pravila poslovne prosudbe u nekom predmetu ne mora nužno povlačiti i oslobođenje od odgovornosti. Tako je, primjerice, Vrhovni sud Delawarea u predmetu *Smith v. Van Gorkom* utvrdio da pravilo poslovne prosudbe ne ovlašćuje članove uprave na oslobođenje od odgovornosti na temelju samih predočenih činjenica glede odluke, već je potrebno razmotriti i proces na temelju kojeg je uprava donijela svoju odluku, iscrpno navodeći mnoge proceduralne pogreške i nepravilnosti u postupanju.⁶ Sud dalje navodi da je samo pravilo pretpostavka da su pri donošenju poslovne odluke članovi uprave djelovali informirano, u

² ZTD, članak 252., stavak 1.

³ De Ravel d'Esclapon, P.-F., *Liability of Directors to Shareholders for negligence under american law and their indemnification*, McGill Law Journal, vol. 16., br. 2., 1970., str. 339.

⁴ Johnson, E. W., Osborne, R. S., *The Role of the Business Judgment Rule In a Litigious Society*, Valparaiso University Law Review, vol. 15., br. 1., 1980., str. 54.

⁵ Horak, H., Dumančić K., *Pravilo poslovne prosudbe u Hrvatskom i pravu SAD*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 29., br. 2., 2008., str. 1004.

⁶ *Smith v. Van Gorkom and others*, 29. siječnja 1985., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1985/488-a-2d-858-4.html> (14. svibnja 2024.)

dobroj vjeri i poštenom uvjerenju da je poduzeta radnja bila u najboljem interesu tvrtke.⁷ *Van Gorkom* je tako uspostavio zahtjev za ono što bi se moglo nazvati proceduralnom ili procesnom dužnom pažnjom kao preduvjet za pozivanje na pravilo poslovne prosudbe. Drugim riječima, članovi koji ne postupaju informirano i promišljeno ne mogu se pozivati na oslobođenje od odgovornosti na temelju pravila poslovne prosudbe.⁸ *Van Gorkom* je ujedno i jedan od najznačajnijih predmeta glede odgovornosti članova uprave trgovačkih društava zato što je jedinstven primjer gdje sud, usprkos primjeni pravila poslovne prosudbe, nije oslobodio članove uprave odgovornosti za navedenu odluku zbog njihove grube nepažnje u procesu koji je prethodio navedenoj odluci.

Godinu dana nakon predmeta *Van Gorkom* u The Delaware General Corporation Law, uvedena je zakonska odredba prema kojoj članovi uprave ne odgovaraju ako prikupe sve informacije koje su im opravdano bile dostupne.⁹

⁷ *Ibid*

⁸ Bainbridge, S. M., *The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine*, Vanderbilt Law Review, vol. 57., br. 1., 2019., str. 92.

⁹ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 982.

2.1. Povijest, pozadina i uloga

Pravilo poslovne prosudbe uglavnom je proizašlo iz sudske zabrinutosti da osobe koje imaju posebna stručna znanja neće htjeti služiti kao članovi uprave ako zakon od njih zahtijeva gotovo pa nedostižan stupanj predviđanja.¹⁰

Počeci pravila poslovne prosudbe javljaju se 1742. kada je engleski sud, po prvi puta, u predmetu *Charitable Corp v. Sutton* naveo da članovi uprave ne bi trebali biti odgovorni za odluke koje donose u dobroj vjeri čak i ako te odluke imaju negativne učinke za trgovačko društvo.¹¹ Sud je obrazložio da ne bi, u slučaju negativnih posljedica pojedine poduzetničke odluke, bilo opravdano reći da su u vrijeme donošenja tih odluka oni mogli predvidjeti koje posljedice zasigurno proizlaze iz takve odluke.¹² Bez obzira na navedenu sudsku odluku, pravilo kao takvo nije istog trena zaživjelo u Engleskoj jer nije došlo do kodifikacije.

Sljedeća značajnija prekretnica uslijedila je 1829. u SAD-u kada je Vrhovni sud Louisiane u predmetu *Percy v. Millaudon* utvrdio da članovi uprave ne bi trebali biti odgovorni za pogreške u prosudbi ako je pogreška bila ona u koju bi razborit čovjek mogao upasti.¹³ Gotovo paralelno pravilo se razvijalo i u drugim saveznm državama SAD-a, u okviru dužne pozornosti članova uprave. Tako je 1834. Kancelarski sud New Yorka¹⁴ u predmetu *Scott v. Depeyster* naveo da članovi uprave nisu osobno odgovorni dioničarima osim ako donošenje takvih odluka nije utemeljeno na prijevari ili nemaru. U slučaju kada bi članovi uprave nemarno zanemarili činjenice koje su morali znati, nisu se mogli osloboditi od odgovornosti za negativne posljedice koje bi iznjedrile iz takve neinformirane odluke.¹⁵

U *Common law* sustavu, članovi uprave dužni su slijediti tzv. „trijadu fiducijarnih dužnosti“ odnosno primijeniti dužnu pažnju (*duty of care*), dobru vjeru (*good faith*) i, u svako vrijeme,

¹⁰ Arsh, S. S., *The Business Judgment Rule Revisited*, Hofstra Law Review, vol. 8., br. 1., 1979., str. 97.

¹¹ *Charitable Corporation v. Sir Robert Sutton and others*, 13. kolovoza 1742., dostupno na: <http://www.worldlii.org/int/cases/EngR/1742/114.pdf> (14. svibnja 2024.)

¹² Mantese, G. V., Louis, P. G. Jr, *The Verdict on the Business Judgment Rule*, Journal of the Missouri Bar, vol. 76., br. 2., 2020. (dostupno i na internetskoj stranici: <https://www.armstrongteasdale.com/thought-leadership/the-verdict-on-the-business-judgment-rule/>)

¹³ *Ibid*

¹⁴ *New York Court of Chancery, 1683.-1846.*, Historical society of the New York courts, dostupno na: <https://history.nycourts.gov/court/court-chancery/> (15. svibnja 2024.)

Kancelarski sud New Yorka bio je najviša sudska instanca u saveznoj državi New York od 1701. do 1847. kada je donesen novi Ustav savezne države New York kojim je njegova nadležnost u velikome dijelu premještena u nadležnost Vrhovnog suda New Yorka

¹⁵ Bishop Fiske, R., Williams Andrews, J., Winslow Crosskey, W., Gregory, C. O., Nair, H. L., *The Statutory Responsibility of Directors for Payment of Dividends out of Capital*, The Yale Law Journal, vol. 35., br. 7., 1926., str. 874.

djelovati za dobrobit društva (*duty of loyalty*). Fiducijarne dužnosti definiramo kao niz posredno izraženih ugovornih odredbi koje, u nedostatku suprotnog sporazuma, prate ovlast upravljanja tuđim vlasništvom. Fiducijarne dužnosti rješavaju probleme upravljanja i vođenja poslova društva sudskom kontrolom, za razliku od pravila poslovne prosudbe putem kojeg se sudska kontrola odluka ograničava.¹⁶ Prethodno navedene obveze članova uprave spominju se i u presudi Vrhovnog suda Delawarea u predmetu *Aronson v. Lewis* iz 1984.¹⁷ Iz navedenih primjera možemo vidjeti da pravilo poslovne prosudbe ima korijene u sudskim odlukama zemalja *Common Law* sustava, u kojima se sudovi osvrću na prethodne sudske odluke kako bi osigurali dosljednu i ujednačenu primjenu pravnih načela.

Usporedno postojanju pravila poslovne prosudbe, u sudskoj praksi nekih saveznih država (Louisiana, New York, Alabama, Delaware), postupno se javlja potreba za kodificiranjem pravila i u drugim saveznim državama, pa tako primjerice savezna država Virginia ima sadržano pravilo poslovne prosudbe u Virginia Stock Corporation Act kao jedan od općih standarda ponašanja članova uprave.¹⁸ Potrebno je spomenuti da je SAD na federalnoj razini 1950. donio Model Business Corporation Act koji je usvojilo 36 od 50 saveznih država.¹⁹ MBCA je model zakona²⁰ koji objavljuje i povremeno mijenja i dopunjava Odbor za korporativno pravo Sekcije poslovnog prava Američke odvjetničke komore. Osvrnuo se na uređivanje pravila poslovne prosudbe u službenom komentaru odjeljka 8.31 te navodi sljedeće: elementi i okolnosti za primjenu pravila poslovne prosudbe nastavljaju se razvijati i detaljnije definirati od strane sudova. Sukladno tome, ne bi bilo poželjno zaustaviti razvoj pravila zakonskim definiranjem, stoga se ne kodificira pravilo poslovne prosudbe kao cjelina, već se odražavaju ključni elementi pravila koji se odnose na pitanje osobne odgovornosti.²¹ Nakon SAD-a, sljedeća država koja je odlučila implementirati pravilo poslovne prosudbe bila je Australija 1999.

¹⁶ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 978.

¹⁷ *Aronson and others v. Lewis*, 13. ožujka, 1984., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1984/473-a-2d-805-4.html> (17. svibnja 2024.)

¹⁸ Virginia Stock Corporation Act, glava 13., odjeljak 9., članak 9., dostupno na: <https://law.lis.virginia.gov/vacode/title13.1/chapter9/section13.1-690/> (21. svibanj 2024.)

¹⁹ Model Business Corporation Act Resource Center, Enactments by the States, dostupno na: https://www.americanbar.org/groups/business_law/resources/model-business-corporation-act/ (21. svibanj 2024.)

²⁰ Model zakona je prijedlog zakonskog teksta sastavljen na federalnoj razini te predložen za donošenje u zakonodavnim tijelima saveznih država.

²¹ Model Business Corporation Act Resource Center, Current Version of the MBCA, odjeljak 8.31., dostupno na: https://www.americanbar.org/groups/business_law/resources/model-business-corporation-act/ (21. svibanj 2024.)

Prva zemlja na europskom kontinentu koja je kodificirala pravilo poslovne prosudbe bila je Njemačka 2005. te je njemački model uvelike doprinio razvoju pravila u Europi.²² Pravilo poslovne prosudbe u Njemačkoj podrazumijeva obvezu uprave da mora primijeniti mjere koje bi poduzeo razuman član uprave. Usto proširuju odgovornost članova uprave u pogledu sadržaja odluke, tako ih čini odgovornima za preuzimanje nepovoljnih proizvodnih rizika, ali im istovremeno ne dopušta neaktivnost koja može štetiti dioničarima i radnicima.²³

Njemački model predviđa obveze u upravljanju kao elemente dužne pažnje: izričita obveza pridržavanja zakona te dužna pažnja u užem smislu. Od članova uprave očekuje se da će staviti na raspolaganje sve svoje sposobnosti kako bi djelovali za dobrobit društva. Dio opće dužnosti dobrog upravljanja je dužnost očuvanja internog poretka odgovornosti i održavanje interesa za ispunjavanje korporativne svrhe društva.²⁴

Republika Hrvatska također je bila jedna od prvih šest zemalja²⁵ koje su odlučile uvesti pravilo poslovne prosudbe u vlastiti pravni poredak, tako je 2007. u Zakon o trgovačkim društvima dodana odredba kojom se određuje pravilo poslovne prosudbe.

²² Ponta, A., Catana, R. N., *The Business Judgement Rule and its Reception in European Countries*, vol. 4. br. 7., 2015., str. 136.

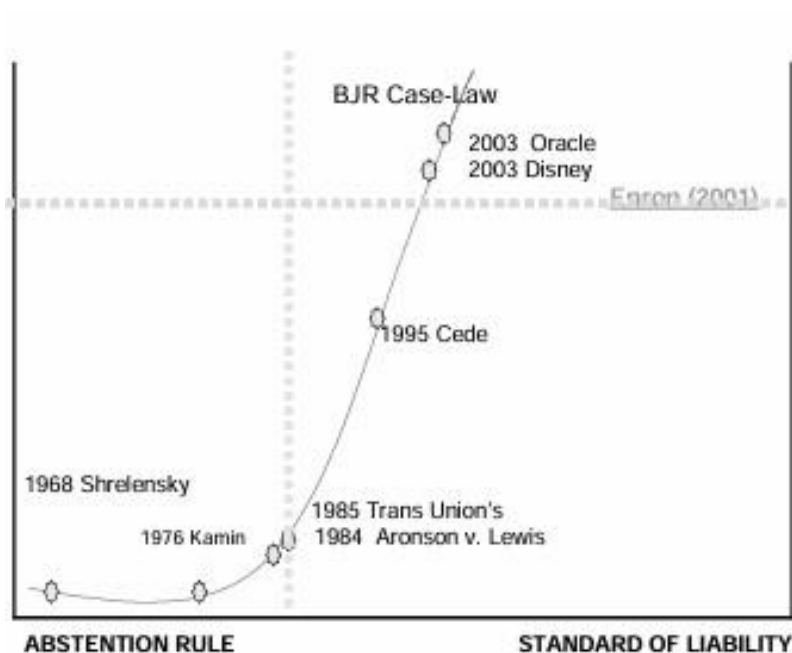
²³ Bichia, M., *Several Legal Peculiarities of the Regulation of Business Environment in Germany*, Law and World, vol. 1., br. 21., 2022., str. 58.

²⁴ *Ibid*, str. 133.

²⁵ Njemačka, Portugal, Rumunjska, Hrvatska, Češka i Grčka su jedine države koje su kodificirale pravilo poslovne prosudbe u Europi prije 2014. godine, do danas čak 28 zemalja EU je inkorporiralo pravilo poslovne prosudbe u nacionalne pravne poretke

2.2. Podijeljena shvaćanja

Glede pravila poslovne prosudbe pravna znanost zauzima dva različita shvaćanja, ovisno o primjeni pravila govorimo ili o pravnom standardu odgovornosti ili o doktrini uzdržavanja. Trenutno dominantno tumačenje u literaturi je tretiranje pravila poslovne prosudbe kao pravni standard odgovornosti, no neki autori, kao i određeni sudovi nastoje ojačati ulogu pravila poslovne prosudbe kao doktrine uzdržavanja.

Slika 1. Stvarno stanje sudske prakse nakon donošenja bitnih odluka ²⁶

Graf prikazuje kretanje sudske prakse u pogledu pravila poslovne prosudbe kroz značajnije odluke gdje možemo primijetiti fenomen ojačavanja shvaćanja pravila poslovne prosudbe kao pravnog standarda odgovornosti.

²⁶ Laguado Giraldo, C. A., *Factors governing the application of the business judgement rule - an empirical study of the US, UK, Australia and EU*, Camara de Comercio de Bogota, 2006., str. 153.

2.2.1. *Pravni standard odgovornosti*

Kao što je već prethodno navedeno, pravni standard odgovornosti zastupljenije je stajalište te podrazumijeva sudsko preispitivanje odluke uprave.²⁷ Pravni standard odgovornosti u smislu pravila poslovne prosudbe odnosi se na provjeru koju sudovi koriste u određivanju dovodi li ponašanje člana uprave do njegove osobne odgovornosti.²⁸ Unutar pravnog standarda odgovornosti također postoje podijeljena mišljenja glede interpretacije, no sva mišljenja dijele potrebu objektivne provjere kvalitete pojedine odluke. Zajedničko gledište je i to da odgovornost člana uprave prema pravilu poslovne prosudbe zahtijeva veći stupanj krivnje od obične nepažnje.²⁹ Pravilo poslovne prosudbe nije zamišljeno kao obrana koja, jednom kada se utvrdi u pogledu sadržaja odluke, isključuje sudsko preispitivanje postupaka i metodologija kojima su se vodili članovi uprave prilikom donošenja osporavane odluke.³⁰

Svakako je potrebno spomenuti predmet *Cede & Co. v. Technicolor* u kojem je Vrhovni sud Delawarea razjasnio funkciju samog pravila navodeći kako pravilo djeluje i na način da spriječi sud od nerazumnog nametanja poslovanju društva koje spada u nadležnost uprave. Sud utvrđuje da pravilo djeluje i kao proceduralni vodič za stranke i kao materijalno pravno pravilo. U pogledu dokazivanja, stvara se pretpostavka da su, donoseći poslovnu odluku, članovi uprave društva djelovali informirano (na način da su primijenili dužnu pažnju prilikom prikupljanja svih potrebnih informacija), u dobroj vjeri i poštenom uvjerenju da je poduzeta radnja bila za dobrobit društva. Sud dalje navodi kako se pretpostavka povezuje s transakcijom koju je odobrio član uprave na temelju implicirane ili posebno dodijeljene ovlasti, u nedostatku bilo kakvih dokaza o prijevari, lošoj vjeri ili djelovanju u vlastitim interesima (u smislu ostvarivanja osobnog profita ili boljitka, nauštrb društva).³¹ Prema okvirima postavljenim u predmetu *Cede & Co. v. Technicolor*, povreda dužne pažnje rezultira gubitkom proceduralne i materijalne zaštite pravila poslovne prosudbe, ali ne nužno i odgovornošću. Kako bi se utvrdila odgovornost potrebno je primijeniti cjelokupni standard te utvrditi je li član uprave učinio i povredu postupanja za dobrobit društva.³²

²⁷ Bainbridge, *op. cit.* u bilj. 8., str. 87.

²⁸ McMillan, L., *The Business Judgement Rule as Immunity Doctrine*, William & Mary Business Law Review, vol. 4., br. 2., 2013., str. 529.

²⁹ Gevurtz, Franklin A., *The Business Judgment Rule: Meaningless Verbiage or Misguided Notion*, S. Cal. L. Rev., vol. 67., br. 1., 1994., str. 295.

³⁰ Arsht, *op. cit.* u bilj. 10., str. 100.

³¹ *Cede & Co. v. Technicolor, Inc.*, 22. listopada, 1993., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1994/634-a-2d-345-1.html> (23. svibnja 2024.)

³² Johnson, L. P. Q., *The Modest Business Judgment Rule*, Business Lawyer, vol. 55., br. 625., 2000., str. 628.

Sud je posebno istaknuo i činjenicu da je na tužitelju koji osporava odluku uprave teret dokazivanja odnosno pobijanja pretpostavke pravila, stoga tužitelj mora dokazati da su članovi uprave, donoseći osporavanu odluku, prekršili bilo koju od trijade fiducijarnih dužnost.³³ Bainbridge kritizira odluku suda u *Cede & Co. v. Technicolora*, ističući kako ilustrira moderni trend pravila poslovne prosudbe kao suštinske doktrine, odnosno jasno izražavanje opsega odgovornosti članova uprave i otvaranje sudovima određenog prostora za ispitivanje suštinske osnovanosti odluke uprave.³⁴ Nadalje, smatra kako je sudsko unošenje načela pravičnosti u parnicu u vezi s dužnom pažnjom samo po sebi vrlo problematična značajka stajališta suda.

2.2.2. Doktrina uzdržavanja

Pod pojmom doktrina uzdržavanja podrazumijevamo suzdržavanje sudova od preispitivanja odluka uprave osim ako nisu za to ispunjeni potrebni preduvjeti. Traži se u biti da sudovi apstiniraju od materijalnog odnosno meritornog razmatranja korporacijskih odluka.³⁵ Time se smanjuje rizik naknadne pristranosti primjerice ako porota zna da je tužitelju nanesena šteta, porota će biti pristrana u korist nametanja odgovornosti za nepažnju čak i ako je, gledano *ex ante*, postojala vrlo mala vjerojatnost da će takva šteta nastati i poduzimanje mjera opreza protiv takve štete ne bi bile isplative.³⁶ Načelno govoreći, pravilo poslovne prosudbe kao doktrina uzdržavanja stvara pretpostavku protiv sudskog preispitivanja zahtjeva primjene dužne pažnje. Dakle, kada se sudu podnese tužba u kojoj se članovi uprave optužuju za kršenje svojih dužnosti (primjerice da nisu primijenili dužnu pažnju prilikom donošenja odluke), sud će se suzdržati od razmatranja ponašanja članova uprave osim ako tužitelj ne može pobiti pravilo poslovne prosudbe pokazujući da nedostaje jedan ili više njegovih preduvjeta. Odbijanje preispitivanja operativnih odluka direktora je ispravno, u nedostatku iznimnih okolnosti zato što većina takvih odluka ne predstavlja sukob između interesa članova uprave i dioničara.³⁷

Shlensky v. Wrigley je pravi primjer primjene pravila poslovne prosudbe kao doktrine uzdržavanja. Shlensky, manjinski dioničar u to vrijeme, osporio je odbijanje Wrigleyja, većinskog dioničara u to vrijeme, da ugradi svjetla u Wrigley Field kako bi Chicago Cubs mogli

³³ Ponta, Catana, *op. cit.* u bilj. 21., str. 128.

³⁴ Bainbridge, *op. cit.* u bilj. 8., str. 87.

³⁵ Koevski, G., *Pravilo o presumpciji dobrih poslovnih odluka (Business Judgment Rule)*, Pravo u gospodarstvu, vol. 43., br. 3., 2009., str. 748.

³⁶ McMillan, *op. cit.* u bilj. 27., str. 535.

³⁷ *Ibid*

igrati domaće utakmice navečer. Shlensky je smatrao da će bejzbolske utakmice navečer potaknuti veću posjećenost utakmica i u konačnici dovesti do većih prihoda za društvo. Sud je, *inter alia*, obrazložio da se ovlaštenje članova uprave u vođenju poslova društva mora smatrati apsolutnim kada djeluju u okvirima zakona, a sud je bez ovlasti da svojom prosudbom zamijeni prosudbu članova uprave. Sud je zaključio da odgovor koji sudovi trebaju dati na takve zahtjeve je da njihova funkcija nije rješavati pitanje politike poslovanja i poslovnog upravljanja. Članovi uprave su izabrani da odluče o takvim pitanjima i njihova poslovna prosudba je konačna osim ako se ne pokaže je na donošenje takve odluke utjecala prijevara, zlouporaba sredstava društva, primjerice ako bi višak neto dobiti koju uprava može, bez štete po svoje poslovanje, isplatiti dioničarima društva i kada bi odbijanje da se to učini ukazivalo na kršenje dobre vjere koju su dužni ispoštovati prema dioničarima.³⁸

Značajan primjer za doktrinu uzdržavanja je i predmet *Brehm v. Eisner*, gdje je Vrhovni sud Delawarea utvrdio da sudovi ne odlučuju, odmjeravaju ili određuju poslovne odluke članova uprave, doduše u tom kontekstu čak ne bi trebali ni odlučivati jesu li racionalne. U konkretnom predmetu tužitelji, dioničari društva, smatrali su da su tuženici, članovi uprave, odgovorni zbog propusta da opravdaju i navedu konkretne činjenice koje bi stvorile razumno očekivanje da su tuženi bili neovisni, nisu djelovali u vlastitim interesima ili da je njihovo ponašanje u odobravanju rastrošnog ugovora o zapošljavanju predsjednika te naknadni sporazum o raskidu tog ugovora, zaštićeno po pravilu poslovne prosudbe.³⁹ Suci bi trebali poštivati ovlasti uprave, a posebno donošenje odluka, iz razloga inferiornosti u odnosu na upravu u smislu određivanja koja je najbolja poduzetnička odluka i stoga se ne bi trebali upuštati u provjeravanje suštinskih odluka uprave, što ujedno uključuje i određivanje prikladnih stupnjeva poslovnog rizika. Ujedno moraju moći prepoznati i vlastite nedostatke u pogledu vještina za donošenje odluka, stručnosti te izostanak stečenog interesa (odnosi se na udio u društvu) značajan za korporativno upravljanje.⁴⁰

Nadalje, dužna pažnja koju je potrebno primijeniti u smislu pravila poslovne prosudbe je samo dužna pažnja procesa donošenja odluke. Iracionalnost same odluke je vanjska granica pravila poslovne prosudbe i može biti pokazatelj da odluka nije donesena u dobroj vjeri. Sudovi

³⁸ Shlensky v. Wrigley, 25. travnja 1968., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/illinois/court-of-appeals-first-appellate-district/1968/95-ill-app-2d-173-237-n-e-2d-776-1968.html> (25. svibnja 2024.)

³⁹ Brehm v. Eisner and The Walt Disney Company, 9. veljače, 2000., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/2000/60450.html> (25. svibnja 2024.)

⁴⁰ Sharfman, B. S., *The Importance of the Business Judgment Rule*, New York University Journal of Law and Business, vol. 14, br. 1., 2017., str. 46.

trebaju poštovati odluke članova uprave osim ako članovi uprave nisu djelovali u vlastitim interesima ili im izostaje neovisnost u vezi s odlukom, ne postupaju u dobroj vjeri, postupaju na način koji se ne može pripisati racionalnoj poslovnoj svrsi ili donose svoju odluku na grubo nemaran način koji uključuje propust da se uzmu u obzir sve potrebne činjenice koje su dostupne.⁴¹ Iako *Brehm v. Eisner* ne predstavlja doktrinu uzdržavanja u punom smislu kao *Shlensky v. Wrigley*, potrebno je istaknuti da niti jedan od preduvjeta koje je postavio *Brehm v. Eisner* ne nalaže suštinsko preispitivanje odluke uprave društva. Čak i za pozivanje na racionalnu poslovnu svrhu dovoljno je da postoji sama mogućnost da je odluka pokrenuta legitimnim poslovnim razlogom, a ne i da članovi uprave moraju dokazati postojanje takvog razloga.⁴² Ako nije bilo poslovanja za osobnu korist pojedinaca, sukoba interesa ili grubih propusta u postupku donošenja odluke, sud se treba suzdržati od preispitivanja odluke.

Bainbridge, kao zagovaratelj doktrine uzdržavanja ističe da ovakav pristup pravilu poslovne prosudbe ima bolje učinke. U prilog svoje teze navodi da suci nisu poslovni stručnjaci, da ovakav pristup doprinosi preuzimanju rizika te da ima pozitivan utjecaj na unutarnju dinamiku uprave. Bez obzira na to koliko oprezno sudovi primjenjuju pravni standard odgovornosti, pokušaj mjerenja količine nepažnje zadatak je koji je najbolje ostaviti bez pokušaja. Sudovi će stalno biti u iskušenju da primjenjuju standard na način da sankcioniraju poštene odluke koje su se, gledajući unatrag, pokazale nesretnim ili se činile nepodesnim. Svi štetni učinci sudskog preispitivanja stoga bi bili implicirani bez obzira na to jesu li članovi uprave primijenili dužnu pažnju.⁴³ Čak i kad sudove od provjeravanja sadržaja odluka ne bi trebalo nužno sprječavati njihovo neiskustvo ili zabrinutost zbog mogućeg uplitanja u djelokrug uprave, ono što bi sud svakako trebalo zaustaviti je sama priroda posla članova uprave, koja je sucima često neistražena tema.⁴⁴

Pravilo poslovne prosudbe kao doktrina uzdržavanja doduše ne bi trebalo invazivno zahvaćati proceduru donošenja odluka u svakom stadiju postupka, tako su primjerice sudovi u Missouriju u proceduralnom pitanju odbacivanja tužbe izričito odbili primijeniti pravilo poslovne prosudbe.⁴⁵

⁴¹ *Brehm v. Eisner and The Walt Disney Company*, *op. cit.* u bilj. 38.

⁴² Bainbridge, *op. cit.* u bilj. 8., str. 100.

⁴³ *Ibid.*, str. 109.-127.

⁴⁴ Balotti, R. F., Hanks, J. J. Jr, *Rejudging the business judgment rule*, *Business Lawyer (ABA)*, vol. 48., br. 4., 1992., str. 1342.

⁴⁵ Mantese, Louis, *op. cit.* u bilj. 12.

3. PRETPOSTAVKE PRAVILA POSLOVNE PROSUDBE

U hrvatskom pravnom poretku pretpostavke pravila poslovne prosudbe su: poduzetnička odluka, razumna pretpostavka uprave da djeluje za dobrobit društva, ne smije biti riječ o prevelikom riziku, odluka mora biti donesena na temelju primjerenih informacija, ne smije postojati sukob interesa, niti se smije djelovati pod utjecajem koji je nespojiv s onim što se poduzima te je potrebno djelovati u dobroj vjeri prilikom donošenja odluke. Potrebno je ispuniti sve navedene pretpostavke kako ne bismo govorili o povredi obveze člana uprave da djeluje kao uredan i savjestan gospodarstvenik odnosno kako bi se član uprave oslobodio odgovornosti. Pravilo služi kako bi se zaštitila slobodna poslovna prosudba članova uprave, stoga je i teret dokazivanja da su ispunjene sve prethodno navedene pretpostavke na članu uprave.⁴⁶ Za pravilo poslovne prosudbe važno je da je svaka od navedenih pretpostavaka zadovoljena prije (*ex ante*) i prilikom donošenja odluke, a ne nakon što je odluka već donesena (*ex post*).

U SAD-u primjena pravila poslovne prosudbe počiva na tome da je sud postavio početna određenja da su članovi uprave djelovali u dobroj vjeri i s dužnom pažnjom, te da su ujedno na taj način i donesene odluke. Ako su ti uvjeti doista ispunjeni, sud ne smije provjeravati te odluke.⁴⁷

⁴⁶ Barbić, J., *Pravo društava, Društva kapitala*, Knjiga druga, Svezak 1., Dioničko društvo, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2020., str. 985. – 986.

⁴⁷ Johnson, Osborne, *op. cit.* u bilj. 4., str. 53.

3.1. Poduzetnička odluka

Poduzetnička odluka⁴⁸ je odluka koju na temelju stručnog znanja donosi član uprave iza koje se najčešće nalaze brojne analize kako bi se smanjio rizik. Kod donošenja poduzetničke odluke, član uprave trebao bi dokazati da je postupao s dužnom pozornošću na način da je prikupio sve potrebne informacije o relevantnim okolnostima potrebnim za donošenje odluke te da je postupao u skladu s primjerenim stručnim mjerilima⁴⁹. Kako bi to bilo moguće, potrebno je da član uprave ima specijalistička znanja ili barem dovoljno stručnog znanja kako bi donio poduzetničku odluku, a u nedostatku istih, morao bi angažirati stručnjaka poradi donošenja što ispravnije odluke.⁵⁰

Prilikom određivanja je li riječ o poduzetničkoj odluci, postavlja se pitanje ako se navedena odluka donosi na temelju poduzetničke svrhovitosti odnosno postoji li slobodan izbor kako odlučiti u konkretnoj stvari. Naravno, ne bismo govorili o poduzetničkoj odluci ako bi bila riječ o ispunjenju zakonske obveze ili ako ne bismo imali slobodan izbor u pogledu odlučivanja o određenom pitanju⁵¹. Odluka hoće li društvo ući u neki poduzetnički pothvat, sklopiti ugovor, podići tužbu, sklopiti nagodbu, neispuniti ugovor koje je društvo sklopilo s trećim osobama potpada pod poduzetničko odlučivanje i shodno tome, smatra se poduzetničkom odlukom. Nije nužno potrebna formalna odluka uprave, dovoljno je da član uprave poduzme ili propusti poduzeti neku radnju.⁵² Članovi uprave ne bi se mogli osloboditi od odgovornosti prigovorom o postojanju slobodne poslovne prosudbe ako bi prekršili zakonske propise. Stoga, kako bismo govorili o poduzetničkoj odluci, potrebno je da uprava ima, prilikom donošenja odluke, više zakonskih mogućnosti na koji način odlučiti o pojedinom pitanju. Slobodna prosudba u vođenju poslova odnosi se na pitanje predviđanja kada gospodarski smisao odluke ovisi o prosudbi budućeg razvoja i o onome što će uslijediti.

Sudska praksa daje pojašnjenja o tome što se ima smatrati poduzetničkom odlukom. Tako navodi da su to odluke o ulaganjima u nove tehnologije, o pokretanju novih linija poslovanja, o širenju poslovanja, o stjecanju dionica/udjela u drugim društvima što podrazumijeva i *due diligence* (dubinsku analizu poduzeća).⁵³ Usto, ako član uprave pri

⁴⁸ Nerijetko se u pravnoj literaturi i sudskim presudama još naziva i poslovna odluka

⁴⁹ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 982.

⁵⁰ *Ibid*, str. 1003.

⁵¹ Barbić, J., *Odgovornost članova nadzornog odbora za štetu počinjenu dioničkom društvu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 72., br. 1.-2., 2022., str. 32.

⁵² Barbić, *op. cit.* u bilj. 45., str. 986.

⁵³ Brnabić, R., *Uprava d.o.o. – granice poslovne prosudbe*, Pravo u gospodarstvu, vol. 57., br. 3., 2018., str. 342.

donošenju poduzetničke odluke ne bi djelovao u dobroj vjeri, ne može se smatrati da postupa u skladu sa svojim obvezama člana uprave društva. Minimalni standard ponašanja za člana uprave je njegova obveza da drži tajnim sve ono što kao član uprave sazna o tajnama i povjerljivim podacima glede djelovanja društva i njegovih poslovnih partnera, a njegova obveza čuvanja tajne ne prestaje s prestankom mandata, nego se nastavlja i po isteku mandata.⁵⁴

3.2. Djelovanje za dobrobit društva

Članovi uprave uživaju zaštitu pravila poslovne prosudbe ako mogu razumno pretpostaviti da djeluju za dobrobit društva. Ideja ovakvog uređenja je spriječiti nastanak odgovornosti članova uprave svakom prilikom kada bi se pokazalo da neka odluka uprave ima loše posljedice po društvo.⁵⁵ Ova odredba ujedno djeluje i na način da zaustavi članove uprave od nesmotrenog upuštanja u izrazito rizične poslove koji bi mogli ugroziti egzistenciju društva. Prije odlučivanja hoće li se društvo upustiti u nekakav poslovni pothvat, potrebno je učiniti procjenu mogućnosti nastanka negativnog ishoda po društvo u kojem se sagledava normalan tijek poslovanja društva i moguće naznake kriznih razdoblja. Situacije u kojima se javlja potreba utvrđivanja je li uprava postupala za dobrobit društva su primjerice rizični poslovi, prekomjerno trošenje imovine društva, nagodbe i slično.⁵⁶ Nekad pojedine odluke mogu prvotno dati negativne rezultate, no uistinu su izrazito povoljne za društvo dugoročno. Tu govorimo o poslovima usmjerenim na održivost poduzeća, održavanju njegove trajne rentabilnosti u poslovanju i povećanju vrijednosti poduzeća. Primjerice to može biti ulaganje u modernizaciju proizvodnog pogona, tokom samih radova jasno je da će poslovni rezultati biti lošiji, no dugoročno će se nastali troškovi podmiriti, povećavati će se poslovni izgledi i prihodi društva.⁵⁷ Stoga je potrebno dobro procijeniti situaciju u kojoj se društvo nalazi zato što ista radnja može dati izrazito povoljne rezultate za neko društvo dok će se u drugom društvu pokazati kao kardinalna pogreška zbog preuzimanja prevelikog rizika.

Članovi uprave moraju se rukovoditi dobrobiti društva i margina njihove odgovornosti određena je pravilom poslovne prosudbe, jednako vrijedi i za članove nadzornog odbora koji bi, provodeći nadzor nad vođenjem poslova društva, morali pri procjeni djelovanja uprave

⁵⁴ VTSRH, br. odluke: Pž 3767/2022-2, datum odluke: 25. listopada 2022.

⁵⁵ Brnabić, *op. cit.* u bilj. 52., str. 348.

⁵⁶ *Ibid*, str. 349.

⁵⁷ Barbić, *op. cit.* u bilj. 45., str. 987.

voditi računa o tom pravilu.⁵⁸ Zakon, *inter alia*, posebno navodi da nadzorni odbor mora sazvati glavnu skupštinu društva kada je to potrebno radi dobrobiti društva.⁵⁹

3.3. Prevelik rizik

Preuzimanje prevelikog rizika usko je povezano s djelovanjem za dobrobit društva. Istovremeno preuzimanje rizika bitan je aspekt svakog poslovanja, prema tome članovi uprave nisu pasivni promatrači, već oni trebaju aktivno tražiti prilike i upuštati se u poduzetničke pothvate za dobrobit društva. Uspjeh većine trgovačkih društava ovisi o sposobnosti njihovih članova uprave da procijene rizike i odluče ono što bi, prema svim primjerenim informacijama, trebalo biti najbolje za društvo. Uvjeti poslovanja su takvi da rizik može nastupiti u svako vrijeme. O riziku, u okviru pravila poslovne prosudbe, neophodno je voditi računa prilikom donošenja poduzetničke odluke i pritom je potrebno odrediti mogućnost njegovog nastupanja, veličinu i utjecaj na posao u koji društvo stupa.⁶⁰

Pravilo ne traži izbjegavanje rizika, već zahtijeva dvije stvari: da se osvijesti mogućnost nastupanja rizika i da on nije prevelik. Poželjno je da između šanse za ostvarivanje dobiti i predviđenog rizika postoji određeni balans. Društvo bi se trebalo suzdržavati od stupanja u poslove s prekomjernim rizikom. Primjeri prekomjernog rizika su ulaganje viška novca u problematične vrijednosne papire, trgovanje na burzi društva kome burzovni poslovi nisu predmet poslovanja, kreditiranje nesolventnih društava, sklapanje poslova u državama s problematičnom mogućnošću naplate tražbina, bez ugovaranja primjerenog osiguranja iz pouzdane države.⁶¹

⁵⁸ Petrović, S., *Promišljanja o nadzornom odboru trgovačkog društva*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 73., br. 2.-3., 2023., str. 521.

⁵⁹ ZTD, članak 263. stavak 4.

⁶⁰ Barbić, *op. cit.* u bilj. 45., str. 987.

⁶¹ *Ibid*

3.4. Primjerene informacije

Članovi uprave se mogu osloboditi od odgovornosti pravilom poslovne prosudbe samo ako su odluku donijeli na temelju dostupnih i primjerenih informacija. Dovoljan stupanj informiranosti bio bi onaj koji se zahtijeva od urednog i savjesnog gospodarstvenika (člana uprave tog društva). Bilo bi besmisleno očekivati od članova uprave da imaju na raspolaganju apsolutno sve informacije, već je potrebno za svaku odluku zasebno ocijeniti kada su prikupljene potrebne informacije dovoljne za donošenje informirane odluke.⁶² Jasno je da ako se odlukom preuzima veći rizik, potrebnije je i biti bolje informiran.

Troškovi pribavljanja informacija trebaju biti usklađeni potencijalnoj, ostvarivoj koristi koju bi društvo moglo steći od konkretnog poslovnog pothvata odnosno nužno je prilagoditi troškove prikupljanja informacija okolnostima *ex eo tempore*. Kada bi članovi uprave bespotrebno pribavljali stručne savjete i mišljenja, iako su mogli donijeti informiranu odluku na temelju poznatih im informacija, takvo ponašanje ukazivalo bi na naznake prikrivanja zabranjenih ili dvojbenih plaćanja.⁶³ Birokratsko prikupljanje informacija nepoželjno je zato što guši poduzetnički duh. Ako bi uprava donijela odluku bez velikih priprema i gomilanja informacija, ne bismo nužno govorili o lošoj poduzetničkoj odluci zato što se podrazumijeva da članovi uprave *causa sui* imaju potrebna znanja i iskustva na temelju kojih mogu donijeti neke odluke bez potrebe za dodatnim informiranjem. Doduše, s donošenjem odluka bez prikupljanja informacija treba biti oprezan zato što manjak potrebnih informacija i puko oslanjanje na vlastite sposobnosti može dovesti do situacije gdje se član uprave ne može osloboditi od odgovornosti na temelju pravila poslovne prosudbe jer je djelovao neinformirano te mu izostaje referentna točka za dokazati primjerenost informacija.⁶⁴

⁶² Brnabić, R., *Pravni aspekti poslovnog odlučivanja u društvima kapitala*, Računovodstvo, revizija i porezi u praksi, 53. jesensko savjetovanje, Zbornik radova, Udruga računovođa i financijskih djelatnika Split, 2018., str. 161.

⁶³ *Ibid*, 162.

⁶⁴ Brnabić, *op. cit.* u bilj. 52., str. 345.

3.5. Sukob interesa

ZTD uređuje sukob interesa navodeći kako član uprave ne može bez suglasnosti nadzornog odbora sudjelovati u odlučivanju ili sklapanju pravnog posla ako je zastupnik po zakonu, zakonski zastupnik, prokurist ili punomoćnik druge ugovorne strane. Isto vrijedi i kada bi kao druga ugovorna strana ili zastupnik po zakonu, zakonski zastupnik, prokurist ili punomoćnik druge ugovorne strane nastupao srodnik člana uprave po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stupnja, u pobočnoj liniji do drugog stupnja ili njegov bračni drug, izvanbračni drug ili srodnik po tazbini do drugog stupnja, bez obzira na to je li brak prestao ili nije, ili je posvojitelj odnosno posvojenik druge ugovorne strane, njezina zastupnika po zakonu, zakonskog zastupnika, prokurista ili punomoćnika. Zakonska odredba dalje ističe da ne smije postojati ni sukob interesa između interesa člana uprave i interesa društva.⁶⁵

Iako Zakon izričito ne navodi nepostojanje sukoba interesa kao pretpostavku pravila poslovne prosudbe, razumno je da sukob interesa ne smije postojati tijekom donošenja poduzetničke odluke, niti se smije djelovati pod nespojivim utjecajem u vezi s onime o čemu se odlučuje. Postojanje sukoba interesa ili nespojivog utjecaja glede odluke bilo bi izrazito problematično, zato što bi to ujedno povuklo i pitanje je li član uprave djelovao za dobrobit društva ili je odlukom namjeravao ostvariti vlastite interese. Postojanje sukoba interesa članova uprave je otklonjiva smetnja zato što se, prije donošenja odluke, može pribaviti suglasnost nadzornog odbora kako bi se osigurala zakonitost takve odluke.⁶⁶

Članovi uprave u svako vrijeme moraju djelovati u interesu društva i uvijek dati prednost interesu društva. Sukob interesa može nastati kao posljedica postojanja osobnog interesa člana uprave, npr. kada on i njemu bliske osobe sklope ugovor s tim društvom. Sukob interesa postojao bih kada se više ne bi moglo sa sigurnošću utvrditi da će taj član uprave zastupati isključivo interese društva. Zapravo, u nekim situacijama uopće nema poslovne prosudbe kada postoji sukob interesa, primjerice kada bi član uprave poslovnu priliku društva iskoristio za probitak vlastitog interesa.

U praksi se može javiti situacija u kojoj je, kod faktičnog koncerna, član uprave vladajućeg društva istovremeno i član uprave ovisnog društva, odnosno da obnaša dvostruki mandat. Problem sukoba interesa u ovakvoj situaciji nastaje kada neki posao utječe na oba

⁶⁵ ZTD, članak 248.a, stavci 1.-3.

⁶⁶ Barbić, *op. cit.* u bilj. 45., str. 990.

društva, oprečnost interesa tada je neosporiva i u takvim slučajevima bi se navedeni član uprave trebao suzdržati od donošenja odluke i zatražiti uputu skupštine društva. Član uprave ima obvezu postupati s pažnjom urednog i savjesnog gospodarstvenika za svako društvo u kojem je član uprave, stoga se nanošenje štete jednom društvu u korist drugog ne bi moglo opravdati primjenom dužne pozornosti u svojstvu člana uprave drugog društva.⁶⁷

Sukob interesa pojedinog člana ne djeluje skupno na upravu kao organ. Ako bi se uprava sastojala od više članova od kojih bi samo jedan bio u sukobu interesa, ostali članovi mogli bi se ograditi pravilom poslovne prosudbe ako ih je član koji je u sukobu interesa obavijestio o tome (te da je usto obavijestio i nadzorni odbor odnosno skupštinu kod d.o.o.-a) i izuzeo se od glasovanja.⁶⁸

3.6. Dobra vjera

Postupanje u dobroj vjeri je uvjerenje osobe da prilikom sklapanja pravnog posla ili poduzimanja kakvih radnji postupa pošteno. U zasnivanju obveznih odnosa i ostvarivanju prava i obveza iz tih odnosa sudionici su dužni pridržavati se načela savjesnosti i poštenja.⁶⁹

Kada član uprave prilikom donošenja poduzetničke odluke ne djeluje *bona fide*, ni sam ne vjeruje u ispravnost svoje odluke te ne uživa pravnu zaštitu zato što ne djeluje u skladu sa svojim obvezama kao član uprave društva.⁷⁰ Je li član uprave postupao u dobroj vjeri potrebno je procijeniti temeljem objektivnog kriterija odnosno po shvaćanju stručnjaka koji je član uprave u društvu s identičnim profilom poslovanja. Podrazumijeva se i savjetovanje sa stručnjacima koji imaju znanja i iskustva koja nedostaju članu uprave.⁷¹ Postupanje *mala fide* suprotno je i prethodno navedenoj pretpostavci djelovanja za dobrobit i u interesu društva. Jedna od situacija kada bismo govorili o postupanju u lošoj vjeri je ako bi proces donošenja odluke bio kontaminiran nedopuštenim motivima koji ne doprinose imovinskom interesu društva. Iza takve odluke mogu biti osveta, inat, ljubomora ili drugi niski motivi te se tada

⁶⁷ Brnabić, *op. cit.* u bilj. 52., str. 346.-347

⁶⁸ *Ibid*

⁶⁹ ZOO, članak 4.

⁷⁰ Barbić, *op. cit.* u bilj. 45., str. 990.

⁷¹ *Ibid*, str. 991.

nedostatak dobre vjere može upotrijebiti kao sredstvo za napad spomenute odluke.⁷²

Dobra vjera koja se zahtijeva od članova uprave i članova nadzornog odbora ne uključuje samo dužnu pozornost i lojalnost, nego i sve ostale radnje koje se poduzimaju temeljem prave vjernosti i posvećenosti interesima društva i njegovih članova. Ponašanje *mala fide* vidljivo je kada član uprave ili član nadzornog odbora djeluje s namjerom da povrijedi pozitivno pravo ili namjerno propušta djelovati kako je propisano pokazujući na taj način svjesno kršenje svojih obveza.⁷³

Kao što je već prethodno spomenuto, jednako se primjenjuje i u SAD-u, pa je tako Vrhovni sud Missourija u predmetu *Robinson v. Langenbach* naveo da sud odbija utvrditi da su radnje tuženika zaštićene pravilom poslovne prosudbe zato što tuženici nisu djelovali u dobroj vjeri. Pravilo poslovne prosudbe štiti članove uprave društva od odgovornosti za odluke *intra vires* i donesene u dobroj vjeri, bez bilo kakvih vanjskih utjecaja osim iskrenog uvjerenja da radnja promiče najbolji interes društva.⁷⁴

4. POSLOVNA TAJNA DRUŠTVA

Kako pravni standard dužne pozornosti urednog i savjesnog gospodarstvenika obuhvaća i čuvanje poslovne tajne⁷⁵, potrebno je posebno obraditi ovo pitanje. Poslovnu tajnu predstavljaju podaci koji su kao poslovna tajna određeni zakonom, drugim propisom ili općim aktom trgovačkog društva, ustanove ili druge pravne osobe, a koji predstavljaju proizvodnu tajnu, rezultate istraživačkog ili konstrukcijskog rada te druge podatke zbog čijeg bi priopćavanja neovlaštenoj osobi mogle nastupiti štetne posljedice za njezine gospodarske interese.⁷⁶ Konkretno, to su izvješća, i usmena i pismena, odgovori na pitanja postavljena na sjednicama organa, savjeti, prijedlozi dnevnog reda sjednica, dnevni red, priložene isprave, postupanje pri glasovanju, zapisnik sa sjednica. Radi se o svim informacijama koje je član uprave saznao u obavljanju svojeg posla, a može procijeniti da se radi o povjerljivim podacima i tajnama bilo u

⁷² Branson, D. M., *The Rule That Isn't a Rule - The Business Judgment Rule*, Valparaiso University Law Review, vol. 36., br. 3., 2002., str. 644.

⁷³ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 985.

⁷⁴ *Robinson v. Langenbach and others*, datum odluke: 12. svibanj 2020., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/missouri/supreme-court/2020/sc97940.html> (7. lipnja 2024.)

⁷⁵ ZTD, članak 252., stavak 1.

⁷⁶ ZZTP, članak 19., stavak 1.

odnosu na djelovanje društva, bilo u odnosu na treće osobe koje s tim društvom imaju bilo kakvu vezu.⁷⁷ Za to nije potrebno da postoji oznaka da je nešto povjerljivo.

Čuvanje poslovne tajne može biti propisano i posebnim propisima, primjerice obveza čuvanja bankovne tajne koja određuje da članovi tijela kreditne institucije, dioničari kreditne institucije, radnici kreditne institucije i druge osobe koje zbog prirode poslova koje obavljaju s kreditnom institucijom ili za kreditnu instituciju imaju pristup povjerljivim podacima, moraju čuvati bankovnu tajnu te je ne smiju priopćiti trećim osobama, iskoristiti je protiv interesa kreditne institucije i njezinih klijenata ili omogućiti trećim osobama da je iskoriste.⁷⁸ Pojedini zakoni samo upućuju na primjenu ZTD-a, takvo rješenje imamo u ZO-u koji propisuje primjenu odredaba ZTD-a na društva za osiguranje. Poslovna tajna društva je istovjetna bez obzira na članove organa koji su je dužni čuvati, pa tako čuvanje sadržaja poslovne tajne obvezuje jednako i članove uprave i članove nadzornog odbora.⁷⁹ Povreda poslovne tajne prosuđuje se zasebno za svakog člana uprave i člana nadzornog odbora.

Poslovna tajna se štiti na način da se ne odaje ni u jednom trenutku. Kako bi se osiguralo čuvanje poslovne tajne, najčešće društva zahtijevaju sklapanje ugovora o tajnosti podataka (NDA⁸⁰) u kojem se kao glavna sankcija za odavanje poslovnih tajni predviđa visoka financijska kazna. Često se koriste i kod nas, najbolje rješenje je sklopiti NDA već na početku pregovora ili barem tijekom pregovora o zaključenju neke poslovne transakcije.⁸¹ Predmet zaštite su informacije kojima bi se nanijela šteta društvu, ako bi za njih saznala druga društva, i takve informacije smatraju se povjerljivima, stoga iste ZZTP utvrđuje kao poslovnu tajnu.⁸²

Kako ZTD (i AktG) nalažu čuvanje poslovne tajne, temeljne odredbe o tome potrebno je uvesti u statut, poslovnik ili neki drugi akt društva (u prilog tome govori i njemačka sudska praksa u predmetu BGH 64, 325/328).⁸³ Poželjno bi bilo urediti postupanje u slučaju da se neki podatak za koji nije sasvim sigurno je li obuhvaćen poslovnom tajnom želi iznijeti u javnost ili

⁷⁷ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 992.

⁷⁸ ZOKI, članak 157. stavak 1.

⁷⁹ Barbić, *op. cit.* u bilj. 50., str. 41.

⁸⁰ NDA su pravno obvezujući ugovori za utvrđivanje uvjeta pod kojima jedna strana (pružatelj informacije) u povjerenju otkriva informacije drugoj osobi (primatelju informacije). Još se nazivaju i ugovori o neotkrivanju podataka.

⁸¹ Cerovac, M., Colić Tadić, L., Čuveljak, J., Jurković Majić, O., Korper Žemva, D., Madir, J., Majić, H., Mintas Hodak, Lj., Skerlev, B., Vidović, B., Vojković, G., *Pravno okruženje poslovanja*, Mate d.o.o., Zagreb, 2010., str. 255.

⁸² *Ibid*, str. 257.

⁸³ Gorenc, V., Česić, Z., Buljan, V., Brkanić, V., *Komentar Zakona o trgovačkim društvima*, četvrta izmijenjena i nadopunjena naklada, RRiF plus, Zagreb, 2008., str. 493.

priopćiti nekoj osobi, primjerice odrediti savjetovanje s predsjednikom uprave ili predsjednikom nadzornog odbora u slučaju dvojbe ili čak tražiti odluku tijela po tom pitanju. Ovakvo uređivanje procesa naziva se detaljiranjem postupanja u vezi s poslovnom tajnom društva.⁸⁴

Jednako određena obveza dužnosti čuvanja poslovne tajne za članove uprave i članove nadzornog odbora otklanja sumnju u opasnost da povjerljivi podaci (činjenice, kalkulacije, proizvodni i drugi postupci i sl.) društva dođu do nekoga do koga ne bi smjeli, primjerice konkurenta u tržišnom natjecanju. Isto određena obveza osigurava bolju protočnost informacija između članova uprave i članova nadzornog odbora, a samim time i bolje djelovanje organa u društvu. Dužnost čuvanja poslovne tajne obvezuje člana uprave i nakon prestanka mandata. Ako bi član uprave ili član nadzornog odbora iznio nekakvu informaciju u javnost, tada se ta informacija više ne bi smatrala poslovnom tajnom. Isto vrijedi i kada se naznači da neka informacija prestaje biti poslovna tajna.

Posebno se treba dotaknuti čuvanja poslovne tajne u društvima koncerna zato što, da bi uprava vladajućeg društva mogla jedinstveno voditi sva ovisna društva, neophodno je da ima informacije o poslovanju i uopće o stvarima ovisnih društava. U praksi, uprava vladajućeg društva može dobiti gotovo sve informacije od uprave ovisnog društva te ima uvid u sve čime raspolaže i nadzorni odbor ovisnog društva, stoga je jasno da članovi organa ovisnog društva nisu strogo vezani obvezom čuvanja poslovne tajne prema vladajućem društvu, ali samo ako se traže podaci od važnosti za jedinstveno vođenje društava koncerna.⁸⁵

⁸⁴ Barbić, *op. cit.* u bilj. 50., str. 42.

⁸⁵ *Ibid*, str. 43.-44.

5. ODGOVORNOST ČLANOVA UPRAVE I NADZORNOG ODBORA

Članovi uprave imaju obvezu postupanja s dužnom pozornosti prilikom vođenja poslova društva. Dužna pozornost sastoji se od dužnosti članova uprave pridržavati se pravila kojima se uređuje unutrašnji život društva, dužnost postupanja po pravilima o djelovanju društva prema trećim osobama, obveze na međusobnu suradnju, dužnost postupanja s pažnjom koja se traži za struku, iskazivanje lojalnosti prema društvu i dioničarima i pridržavanje granica postavljenih slobodnoj poduzetničkoj prosudbi osoba koje vode poslove društva.⁸⁶

ZTD ujedno izričito navodi radnje kod kojih dolazi do odgovornosti članova uprave društva za štetu kada su te radnje poduzete suprotno Zakonu, a to su: vraćanje dioničarima onoga što su uložili u društvo, isplate dioničarima kamata ili dividenda, upisivanje, stjecanje, uzimanje u zalog ili povlačenje vlastitih dionica društva ili nekog drugog društva, podjela imovine društva, obavljanje plaćanja nakon što nastupi nesposobnost društva za plaćanje odnosno nakon što dođe do prezaduženosti društva, davanje naknade članovima nadzornog odbora, davanje kredita, izdavanje dionica suprotno svrsi ili prije nego što su prethodno uplaćene u cjelini kod uvjetnog povećanja temeljnog kapitala.⁸⁷ Iako odredba taksativno navodi radnje koje dovode do odgovornosti članova uprave, ne isključuje i nastup odgovornosti u drugim, različitim situacijama. Članovi uprave koji povrijede svoje obveze odgovaraju za štetu društvu kao solidarni dužnici.⁸⁸

Ako bi član uprave društva poduzeo kakvu zabranjenu radnju, morao bi dokazati da nije bilo njegove krivnje ili da, unatoč skrivljenom ponašanju, nije nastala šteta društvu te da poduzeta radnja nije značila povredu njegove obveze. Član uprave bi mogao dokazati da su ispunjene pretpostavke za primjenu pravila poslovne prosudbe te tada ne bismo govorili o povredi njegove obveze. Nasuprot tome, društvo bi, za odgovornost za štetu člana uprave, trebalo dokazati postojanje uzročno-posljedične veze između radnje odnosno propuštanja člana uprave da poduzme neku radnju i smanjenja imovine društva ili da imovina nije očekivano povećana. U te svrhe, društvo mora dokazati da je za nj nastala šteta te iznos štete, radnju odnosno propust člana uprave koji je uzrok nastale štete te uzročnost između nastale štete i promjene u imovini društva.

⁸⁶ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 987.

⁸⁷ ZTD, članak 252., stavak 3.

⁸⁸ ZTD, članak 252., stavak 2.

Od člana uprave nije neophodno da je postupao s namjerom (*dolus*), već je dovoljna obična nepažnja (*culpa levis*) u vođenju poslova kako bismo govorili o nj odgovornosti.⁸⁹ U SAD-u je, primjerice Vrhovni sud Massachusettsa u predmetu *Hurter v. Larrabee* utvrdio da kada govorimo o situacijama na koje se primjenjuje pravilo poslovne prosudbe, nužno bi bilo dokazati postojanje grube nepažnje (*culpa lata*) na strani člana uprave kako bi se prevladalo pravilo i samim time mogla nastati odgovornost člana uprave.⁹⁰ Osim obveze da vode poslove društva s dužnom pozornosti, u ispunjenju svojih obveza za članove uprave propisana je i primjena pozornosti urednog i savjesnog gospodarstvenika.⁹¹

Pozornost urednog i savjesnog gospodarstvenika traži se kada je sudionik obveznog odnosa gospodarstvenik (obrtnik, trgovac, trgovačko društvo) čiji je predmet poslovanja obavljanje određene gospodarske djelatnosti, a konkretno se od njega zahtijeva primjena mjere pozornosti u određenoj struci po objektivnim mjerilima.⁹² Prilikom procjene krivnje člana uprave, neophodno je provjeriti jesu li ispunjeni zahtjevi koji su se ustalili u poslovno menadžerskoj struci, a to su stručno znanje i pozornost prosječnog člana uprave. Ako član uprave ne bi zadovoljio navedene zahtjeve, djelovao bi nemarno, i nedostatak subjektivnog mjerila člana uprave primjerice manjak stručnog znanja glede donošenja neke odluke, također ne bi doveo do oslobođenja od odgovornosti tog člana uprave zato što je u toj situaciji mogao i morao angažirati stručnjaka.⁹³

Imajući u vidu da članovi uprave društva imaju najšire ovlasti za sklapanje rizičnih poslova te poslove društva vode na vlastitu odgovornost i nisu dužni uvažavati upute drugih organa društva, bilo je potrebno na neki način ograničiti njihovu slobodnu procjenu i dodatno zaštititi društvo. Kako bi se to postiglo uvedeno je pravilo poslovne prosudbe. Osnovna svrha pravila poslovne prosudbe je oslobođenje članova uprave od odgovornosti prema društvu. Tako je prilikom ispitivanja slobodne procjene članova uprave potrebno je voditi računa i o predmetu poslovanja i o visini imovine koja je ugrožena sklapanjem rizičnog posla. Dakako ne bismo

⁸⁹ Barbić, *op. cit.* u bilj. 45., str. 997.-1001.

⁹⁰ Bishop, Carter G., *A Good Faith Revival of Duty of Care Liability in Business Organization Law*, *Tulsa Law Review*, vol. 41., br. 3., 2006., str. 500.

⁹¹ ZTD, članak 75.

⁹² Gorenc, Ćesić, Buljan, Brkanić, *op. cit.* u bilj. 82., str. 492.

⁹³ Horak, Dumančić, *op. cit.* u bilj. 5., str. 989.

govorili o odgovornosti člana uprave za sklapanje rizičnog posla, ako se društvo bavi sklapanjem takvih poslova.⁹⁴

Kod odgovornosti članova nadzornog odbora također se primjenjuje pravilo poslovne prosudbe prilikom donošenja poduzetničke odluke. Poduzetničke odluke nadzornog odbora su imenovanje i opoziv članova uprave, odluka o davanju suglasnosti za poduzimanje radnje ili propuštanje uprave društva, odluka o upotrebi polovine godišnje dobiti društva, odluka o primanjima članova uprave, prijedlog glavnoj skupštini kandidata za izbor članova nadzornog odbora i utvrđivanje godišnjih financijskih izvješća.⁹⁵ Važno je napomenuti da iako ZTD izričito ne propisuje odredbe o sprječavanju sukoba interesa za članove nadzornog odbora, one proizlaze iz obveze djelovanja za dobrobit društva, stoga ako član nadzornog odbora želi izbjeći potencijalnu odgovornost, morao bi o tome obavijestiti nadzorni odbor i predati potrebne podatke kako bi ostali članovi nadzornog odbora mogli ocijeniti njegovo ponašanje.⁹⁶

Uz odgovornost za štetu i nezadovoljavajuće obavljanje povjerenog posla članovi uprave mogu odgovarati i kazneno i prekršajnog. Važno je za napomenuti da se te odgovornosti međusobno ne isključuju, stoga obje mogu postojati u slučaju da su za njih ispunjene pretpostavke. Iako ZTD sadrži odredbe o kaznenim djelima i prekršajima, kaznena i prekršajna odgovornost su u znatno većoj mjeri uređene posebnim propisima, a to su Kazneni zakon, Prekršajni zakon te drugi propisi koji uređuju kaznenu i prekršajnu odgovornost.⁹⁷

Glede rizičnih poslova šteta može nastati kao dio bića kaznenog djela zloupotrebe povjerenja u gospodarskom poslovanju i prije samog nastupa negativnih posljedica preuzetog rizika. Tko bi u gospodarskom poslovanju povrijedio dužnost zaštite tuđih imovinskih interesa koja se temelji na zakonu, odluci upravne ili sudbene vlasti, pravnom poslu ili odnosu povjerenja i na taj način sebi ili drugoj osobi pribavio protupravnu imovinsku korist te time ili na drugi način onome o čijim se imovinskim interesima dužan brinuti prouzročio štetu, kazneno bi odgovarao.⁹⁸ Kako bi nastala kaznena odgovornost člana uprave nužno je da se postojanje rizika negativno odrazi na imovinu društva.⁹⁹ Iako pravilo poslovne prosudbe u hrvatskom

⁹⁴ Roksandić Vidlička, S., Bilić, A., *Zloupotreba povjerenja u gospodarskom poslovanju s posebnim osvrtom na kaznenu odgovornost članova uprave*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24., br. 2., 2017., str. 643.

⁹⁵ Barbić, *op. cit.* u bilj. 50., str. 32.

⁹⁶ *Ibid*, str. 38.

⁹⁷ *Ibid*, str. 16.

⁹⁸ KZ, članak 246., stavak 1.

⁹⁹ Roksandić Vidlička, Bilić, *op. cit.* u bilj. 93.

pravnom sustavu postoji već gotovo dva desetljeća, sudska praksa je u tom pogledu izrazito siromašna.

6. ZAKLJUČAK

Pravilo poslovne prosudbe je pravni institut čiji sadržaj je definitivno nužan za dobro poslovanje i izbjegavanje potencijalnih nerealnih očekivanja suda od članova uprave i članova nadzornog odbora. Njegov značaj proizlazi iz dodatnog sloja sigurnosti koji omogućava fluidnije donošenje poduzetničkih odluka te stabilnosti u djelovanju koja sprječava javljanje kojekakvih razloga za zabrinutost zbog mogućih nepoželjnih ishoda pojedinih odluka. Jasno je da svaka poslovna prilika neće uroditi dobiti društva, no svejedno je potrebno imati zakonski okvir u kojem članovi uprave mogu slobodno preuzimati savladljive rizike, a da ih taj zakonski okvir istovremeno primora da ulažu napore kako bi izbjegli nastup tih rizika.

U radu se prikazuje tijek razvoja pravila poslovne prosudbe kroz presude koje su uvelike utjecale na pravilo kakvo poznajemo danas. Od samih početaka gdje je, u anglosaksonskim sustavima, predominantno zastupljeno shvaćanje bilo ono doktrine uzdržavanja do danas gdje možemo vidjeti važnost koje pravilo predstavlja i kao pravni standard odgovornosti. Od uvođenja u hrvatski pravni sustav, domaći sudovi se nerado primaju u koštac s tumačenjem i rješavanjem predmeta putem ovog instituta. Razlog tome može biti i pozadina pravila poslovne prosudbe koje je proizašlo iz trijade fiducijarnih dužnosti, stoga u većoj mjeri imamo sudske presude koje se dotiču pojedinih pretpostavaka pravila, primjerice djelovanja za dobrobit društva, dobre vjere ili dužne pažnje, radije nego samog pravila kao jedinstvene cjeline.

7. LITERATURA

ČLANCI

1. Arsht, S. S., *The Business Judgment Rule Revisited*, Hofstra Law Review, vol. 8., br. 1., 1979.
2. Bainbridge, S. M., *The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine*, Vanderbilt Law Review, vol. 57., br. 1., 2019.
3. Balotti, R. F., Hanks, J. J. Jr, *Rejudging the business judgment rule*, Business Lawyer (ABA), vol. 48., br. 4., 1992.
4. Barbić, J., *Odgovornost članova nadzornog odbora za štetu počinjenu dioničkom društvu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 72., br. 1.-2., 2022.
5. Bichia, M., *Several Legal Peculiarities of the Regulation of Business Environment in Germany*, Law and World, vol. 1., br. 21., 2022.
6. Bishop, Carter G., *A Good Faith Revival of Duty of Care Liability in Business Organization Law*, Tulsa Law Review, vol. 41., br. 3., 2006.
7. Bishop Fiske, R., Williams Andrews, J., Winslow Crosskey, W., Gregory, C. O., Nair, H. L., *The Statutory Responsibility of Directors for Payment of Dividends out of Capital*, The Yale Law Journal, vol. 35., br. 7., 1926.
8. Branson, D. M., *The Rule That Isn't a Rule - The Business Judgment Rule*, Valparaiso University Law Review, vol. 36., br. 3., 2002.
9. Brnabić, R., *Pravni aspekti poslovnog odlučivanja u društvima kapitala*, Računovodstvo, revizija i porezi u praksi, 53. jesensko savjetovanje, Zbornik radova, Udruga računovođa i financijskih djelatnika Split, 2018.
10. Brnabić, R., *Uprava d.o.o. – granice poslovne prosudbe*, Pravo u gospodarstvu, vol. 57., br. 3., 2018.
11. Gevurtz, Franklin A., *The Business Judgment Rule: Meaningless Verbiage or Misguided Notion*, S. Cal. L. Rev., vol. 67., br. 1., 1994.
12. Horak, H., Dumančić K., *Pravilo poslovne prosudbe u Hrvatskom i pravu SAD*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 29., br. 2., 2008.
13. Johnson, L. P. Q., *The Modest Business Judgment Rule*, Business Lawyer, vol. 55., br. 625., 2000.
14. Johnson, E. W., Osborne, R. S., *The Role of the Business Judgment Rule In a Litigious Society*, Valparaiso University Law Review, vol. 15., br. 1., 1980.

15. Koevski, G., *Pravilo o presumpciji dobrih poslovnih odluka (Business Judgment Rule)*, Pravo u gospodarstvu, vol. 43., br. 3., 2009.
16. Laguado Giraldo, C. A., *Factors governing the application of the business judgement rule - an empirical study of the US, UK, Australia and EU*, Camara de Comercio de Bogota, 2006.
17. Manning, B., *The Business Judgement Rule in Overview*, Ohio State Law Journal, vol. 45., br. 416., 1984.
18. Mantese, G. V., Louis, P. G. Jr, *The Verdict on the Business Judgment Rule*, Journal of the Missouri Bar, vol. 76., br. 2., 2020. (dostupno i na internetskoj stranici: <https://www.armstrongteasdale.com/thought-leadership/the-verdict-on-the-business-judgment-rule/>)
19. De Ravel d'Esclapon, P.-F., *Liability of Directors to Shareholders for negligence under american law and their indemnification*, McGill Law Journal, vol. 16., br. 2., 1970.
20. McMillan, L., *The Business Judgement Rule as Immunity Doctrine*, William & Mary Business Law Review, vol. 4., br. 2., 2013.
21. Petrović, S., *Promišljanja o nadzornom odboru trgovačkog društva*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 73., br. 2.-3., 2023.
22. Ponta, A., Catana, R. N., *The Business Judgement Rule and its Reception in European Countries*, vol. 4. br. 7., 2015.
23. Roksandić Vidlička, S., Bilić, A., *Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju s posebnim osvrtom na kaznenu odgovornost članova uprave*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24., br. 2., 2017.
24. Sharfman, B. S., *The Importance of the Business Judgment Rule*, New York University Journal of Law and Business, vol. 14, br. 1., 2017.

KNJIGE

1. Barbić, J., *Pravo društava, Društva kapitala*, Knjiga druga, Svezak 1., Dioničko društvo, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2020.
2. Gorenc, V., Ćesić, Z., Buljan, V., Brkanić, V., *Komentar Zakona o trgovačkim društvima*, četvrta izmijenjena i nadopunjena naklada, RRiF plus, Zagreb, 2008.
3. Cerovac, M., Colić Tadić, L., Čuveljak, J., Jurković Majić, O., Korper Žemva, D., Madir, J., Majić, H., Mintas Hodak, Lj., Skerlev, B., Vidović, B., Vojković, G., *Pravno okruženje poslovanja*, Mate d.o.o., Zagreb, 2010.

PRAVNI PROPISI

1. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022, 114/2023, 36/2024
2. Model Business Corporation Act Resource Center, Current version of the MBCA dostupno na: https://www.americanbar.org/groups/business_law/resources/model-business-corporation-act/ (21. svibanj 2024.)
3. Model Business Corporation Act Resource Center, Enactments by the States, dostupno na: https://www.americanbar.org/groups/business_law/resources/model-business-corporation-act/ (21. svibanj 2024.)
4. Virginia Stock Corporation Act, dostupno na: <https://law.lis.virginia.gov/vacode/title13.1/chapter9/section13.1-690/> (21. svibanj 2024.)
5. Zakon o kreditnim institucijama, Narodne novine, br. 159/2013, 19/2015, 102/2015, 15/2018, 70/2019, 47/2020, 146/2020, 151/2022
6. Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 114/2022, 18/2023, 130/2023
7. Zakon o zaštiti tajnosti podataka, Narodne novine, br. 108/1996, 79/2007

INTERNETSKE STRANICE

1. *New York Court of Chancery, 1683.-1846.*, Historical society of the New York courts, dostupno na: <https://history.nycourts.gov/court/court-chancery/> (15. svibnja 2024.)

SUDSKE ODLUKE

1. Aronson and others v. Lewis, datum odluke: 13. ožujka, 1984., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1984/473-a-2d-805-4.html> (17. svibnja 2024.)
2. Brehm v. Eisner and The Walt Disney Company, datum odluke: 9. veljače, 2000., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/2000/60450.html> (25. svibnja 2024.)
3. Cede & Co. v. Technicolor, Inc., datum odluke: 22. listopada, 1993., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1994/634-a-2d-345-1.html> (23. svibnja 2024.)

4. Charitable Corporation v. Sir Robert Sutton and others, datum odluke: 13. kolovoza 1742., dostupno na: <http://www.worldlii.org/int/cases/EngR/1742/114.pdf> (14. svibnja 2024.)
5. Shlensky v. Wrigley, datum odluke: 25. travnja 1968., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/illinois/court-of-appeals-first-appellate-district/1968/95-ill-app-2d-173-237-n-e-2d-776-1968.html> (25. svibnja 2024.)
6. Smith v. Van Gorkom and others, datum odluke: 29. siječnja 1985., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/delaware/supreme-court/1985/488-a-2d-858-4.html> (14. svibnja 2024.)
7. Robinson v. Langenbach and others, datum odluke: 12. svibanj 2020., dostupno na: <https://law.justia.com/cases/missouri/supreme-court/2020/sc97940.html> (7. lipnja 2024.)
8. VTSRH, br. odluke: Pž 3767/2022-2, datum odluke: 25. listopada 2022.